

БОРОТЬБА США ТА КИТАЮ ЗА ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО У XXI СТ.

Анотація. Розглядаються проблеми збереження США статусу країни-лідера і перспективи Китаю посісти лідируючі позиції в системі міжнародних відносин XXI ст. Проаналізовано політичний, економічний, військовий, науково-технічний, ресурсний потенціали двох країн в контексті їхньої боротьби за лідерство. Доведено, що міжнародно-політична конкуренція за лідерство в рамках «G-2» (США-Китай) зумовить кардинальні геополітичні, гео економічні та геостратегічні трансформації світ-системи.

Ключові слова: США, Китай, система міжнародних відносин, світ-система, лідерство, боротьба, потенціал, баланс-сил.

Annotation. The problems of the US conservation the status of the leader-country and prospects of China to occupy a leading position in the international system of the XXI century are viewed. The political, economic, military, scientific, technical, resource potentials of the two countries in the context of their struggle for the leadership are analyzed. It is proved that the international political competition for leadership within the «G-2» (US-China) will lead to drastic geopolitical, geo-economic and geo-strategic transformation of the global system.

Keywords: USA, China, the system of international relations, the world-system, leadership, struggle, potential, balance of power.

---

* кандидат політичних наук, старший науковий співробітник ДУ «Інституту всесвітньої історії НАН України»

Аннотация. Рассматриваются проблемы сохранения США статуса страны-лидера и перспективы Китая занять лидирующие позиции в системе международных отношений XXI века. Проанализированы политический, экономический, военный, научно-технический, ресурсный потенциалы двух стран в контексте их борьбы за лидерство. Доказано, что международно-политическая конкуренция за лидерство в рамках «G-2» (США-Китай) приведет к кардинальным геополитическим, геоэкономическим и геостратегическим трансформациям мировой системы.

Ключевые слова: США, Китай, система международных отношений, мир-система, лидерство, борьба, потенциал, баланс сил.

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що лідерство, ієрархічність держав, пріоритет інтересів одних над іншими є традиційною проблемою міжнародних відносин постбіполярної доби. Відносини Китаю та США на початку XXI ст. все більш сприймаються як такі, що найбільше впливають на подальшу еволюцію міжнародних відносин фактично на всіх рівнях відносин двох держав-лідерів – геостратегічного, військово-силового, політичного, економічного, культурно-цивілізаційного, ресурсно-екологічного та ін.

Мета статті показати масштабність впливу взаємовідносин США та Китаю в контексті боротьби за лідерство на трансформацію системи міжнародних відносин. Довести той факт, що міжнародно-політичні трансформації, прямо або опосередковано, пов'язані з внутрішньою динамікою ключових світових гравців – США та Китаю, які продовжують залишатися сильними і самодостатніми центрами світового впливу.

Тематика лідерства широко представлена в роботах західних вчених, представників реалістичної та ліберальної парадигм. На думку американських дослідників, які представляють реалістичну та неореалістичну парадигми теорії міжнародних відносин, Р. Кагана, Зб. Бжезінського, У. Крістола, Р. Такера, Г. Моргентау, Р. Хаса, Е. Ебрамса,

У. Перрі та А. Картера, США необхідно посилити свою могутність та продовжувати керувати еволюцією міжнародної системи поки існує така можливість. Для досягнення гегемонії США повинні збільшувати військовий бюджет, жорстко і відкрито обстоювати свою позицію на міжнародній політичній арені світу, тому що лідерство можливо втримати лише тоді, коли США самі керуватимуть світом.

Інтерес при аналізі ролі, місця і майбутньої поведінки США в сучасній системі міжнародних відносин становить більш поміркована позиція представників ліберальної та неоліберальної парадигми теорії міжнародних відносин. До цього напрямку можна віднести представників американської школи міжнародних відносин М. Еліота, Ф. Фукуяму, С. Гантінгтона, Дж. Айкенбері, Д. Рієфа, Дж. Ная, Ч. та У. Мейса, Ч. Купчана, М. Дойла та Ф. Бергстена.

Вищезгадані дослідники виступають за збереження та подальше розповсюдження ліберальних цінностей і демократичних принципів побудови суспільства в усьому світі, що сприятиме американському лідерству. Могутність США необхідна для того, щоб зробити світ демократичним і ліберальним, тому що демократичні держави значно рідше вступають у конфлікти між собою, ніж автократичні та неліберальні. Таким чином, за допомогою вільної торгівлі та відкритого ринку необхідно сприяти формуванню середнього класу, який є рушійною силою демократичних перетворень. Крім цього, треба розвивати міжнародні інституції, збільшувати не військові витрати, а матеріальну допомогу відсталим країнам для розвитку їх економіки і надалі сприяти розповсюдженню західних цінностей та ідеалів.

Отже, інтерпарадигмальні дебати з приводу лідерства США у світі мають важливе значення, оскільки на їхній основі формується американська зовнішня політика, громадська думка і приймаються відповідні зовнішньополітичні рішення, що, у свою чергу, впливає на трансформацію міжнародної системи та на конфігурацію сил в неї. Незважаючи на те, що в

системі міжнародних відносин все ще домінує наддержава, однополюсний світ поки ще однозначно не сформувався.

Взаємовідносини США та Китаю в контексті боротьби за лідерство впливають на інших суб'єктів світ-системи і їх по праву називають країни «великої двійки», «G-2». Між ними формуються нові конфігурації і відносини, унікальні для кожного історичного періоду. Міжнародно-політична конкуренція за лідерство в рамках «G-2» зумовить кардинальні геополітичні, гео економічні та геостратегічні трансформації світ-системи. Боротьба за вплив між Китаєм і США вже ставить перед делікатним вибором країни Азії, які опинилися «між двох вогнів». Сьогодні Китай – найбільший торговий партнер Японії, Індії, Австралії, Південної Кореї та більшої частини країн Південно-Східної Азії, притому що головним військовим партнером цих країн залишаються США.

В цілому у XXI ст. триватиме процес структурного оновлення за рахунок становлення позаєвроатлантичних центрів економічного, політичного, науково-технічного, військового, демографічного та культурного центрів сили. На світовій арені збільшиться кількість важливих гравців, які будуть піддавати випробуванню лідерство США, а також тих, що сприятимуть його зміцненню: Китай, Росія, Індія, Мексика і Бразилія; регіональні організації; багатонаціональні корпорації; некомерційні організації. Прогнозується також збільшення антиамериканських настроїв у світі [1, с. 273].

З точки зору довгострокової перспективи, особливо небезпечно те, що колишня система міжнародних відносин, що базувалася на балансі сил двох наддержав, розпалася, а нова ще не склалася. Її відсутність породить анархію на світовій арені. Однак, згодом поновиться і боротьба за лідерство у глобальному масштабі. Сьогодні виокремлюється декілька можливих конфліктних «розломів» в межах взаємодії США та Китаю.

Перший з таких «розломів» – наростаюче суперництво США та Китаю за глобальне лідерство. Вашингтоном рухають в цьому суперництві

ідеологічні (поширення демократії) і геополітичні (повелівати іншими) мотиви. А Пекіном, в свою чергу, рухають економічні мотиви, тому, що модернізація країни потребує торгово-економічної експансії, отримання доступу до енергетичних та інших ресурсів, завоювання ринків збуту. Ця експансія потребує військово-політичних підпорів і Китай нарощує стратегічний потенціал [2].

Очевидним стає той факт, що баланс сил повільно змінюється на користь Китаю, і США, не бажаючи миритися з втратою гегемонії й приймають контрзаходи. Паралельно у китайців у міру зміцнення їх сукупної національної потужності зростають і амбіції. Великодержавні плани не афішуються на офіційному рівні. Навпаки, китайські лідери продовжують наголошувати, що КНР поки всього лише одна з держав, що розвиваються, і що навіть коли Китай стане по-справжньому могутнім і багатим, він не буде прагнути до гегемонії, до контролю над іншими народами. Проте приховано, на теоретичному рівні, у КНР вже опрацьовується тема китайської величі і потенційного лідерства у світі. У статтях журналістів і особливо вчених все частіше зустрічається теза про те, що Великому Китаю уготована ця роль у XXI ст. Констатується позиція про необхідність для КНР бути присутньою на п'яти континентах і впливати на події там.

Змагаючись, Китай і США прагнуть знайти стратегічних партнерів. Особлива увага приділяється залученню на свою сторону країн великої двадцятки. Китайські політологи вважають, що між Пекіном і Москвою склалися «предсоюзницькі» відносини, які можуть перерости у союзницькі, «якщо США стануть на шлях відкритої ворожості до Китаю, перейдуть до стратегічного оточення і блокади, тим більше якщо захочуть нанести по КНР військовий удар». Іншою, не менш значущою проблемою є невдоволення різних держав, організацій, рухів лідерством США і Китаю у світ-системі. Серед вчених з'являються ідеї про необхідність створення антиамериканського військового блоку в складі Пакистану, РФ, КНР та країн

Центральної Азії. Багато арабів, латиноамериканців, африканців обстоюють те, щоб Росія була присутня в їхніх регіонах і врівноважувала США [3].

В цілому, констатуємо, що в Азії стурбовані зростаючою міццю КНР. Зокрема, Японія дорікає США в занадто пасивній участі у подіях на Далекому Сході і пропонує погоджувати зусилля щодо стримування КНР. Деякі з японців відверто закликають до розвалу КНР як «єдиного засобу запобігти китайській гегемонії у XXI ст.». Про китайську «загрозу» все частіше говорять представники Південної Кореї, країн Південно-Східної Азії, Океанії.

На даний час незаперечне лідерство мають США, залишаючись головним актором на сучасній світовій арені. Але беручи до уваги динамічну трансформацію системи міжнародних відносин, актуальним залишається питання, чи зможуть США втриматись на вершині світового політичного олімпу в поточному столітті. Аналіз світової та вітчизняної літератури свідчить про те, що позицію лідера дуже важко утримувати. Щодо цього питання, вчені, політики та міжнародно-політичні аналітики розходяться лише в тому, наскільки довго американці зможуть зберігати свої позиції в сучасній системі міжнародних відносин.

Головна консолідована позиція вчених та аналітиків полягає в тому, що в умовах зростання впливу Китаю в глобальній економіці і розширення його можливостей по проектуванню військової сили суперництво між Сполученими Штатами і Китаєм стає неминучим. Лідери обох країн оптимістично заявляють, що цим суперництвом можна управляти без зіткнень, що загрожують глобальному порядку.

Таким чином, більшість налаштована скептично щодо можливості Китаю у найближчому майбутньому заволодіти лідерськими позиціями у світі. Якщо керуватися уроками історії, то посилення Китаю дійсно є викликом для Америки. Країни, що переживають підйом, прагнуть знайти більше сили у глобальній системі, а дедалі слабші рідко поступаються без

бою. А враховуючи відмінності між політичними системами Китаю та Америки, песимісти можуть припустити ще більшу ймовірність війни.

Президент США Б. Обама, який перебував з першим офіційним візитом У Китаї в середині листопада 2011 р., провів переговори з головою КНР Ху Цзіньтао. Візит продемонстрував новий підхід США до азійської наддержаві, якій Б. Обама запропонував розділити світовий «тягар лідерства». Зустріч у верхах, в ході якої глава Білого дому відмовився від тиску на Пекін з проблем курсу юаня і прав людини, зняла напруженість у відносинах двох держав, які напередодні візиту опинилися на межі торговельної війни. У відповідь Б. Обама розраховує на підтримку Пекіна по Ірану.

Важливим питанням для реалізації Китаєм лідерських амбіцій залишається налагодження відносин з іншими країнами світу і не тільки шляхом значного збільшення обсягу економічної допомоги. Для поліпшення сприйняття Китаю у світі йому необхідно змінити пріоритети з економічного розвитку на створення гармонійного суспільства, вільного від нинішніх величезних розривів між багатими і бідними. На місце поклоніння грошам повинна повернутися традиційна мораль, а політична корупція має бути викоренена заради встановлення соціальної справедливості [2].

Відносини Америки з рештою світу набагато кращі, ніж у Китаю – як в якісному, так і в кількісному плані. Офіційно в Америці більше п'ятдесяти військових союзників, а у Китаю – жодного. Північна Корея і Пакистан можуть вважатися лише квазісоюзниками Китаю. Перша створила формальний альянс з Китаєм у 1961 р., але вже кілька десятиліть не проводяться спільні військові маневри і не йдуть поставки зброї. Китай і Пакистан ведуть значне співробітництво у військовій сфері, але не пов'язані формальним військовим альянсом. Щоб створити дружне міжнародне середовище для свого посилення, Китай має налагодити більш якісні дипломатичні і військові відносини з іншими країнами, ніж Вашингтон. Жодна провідна держава не здатна підтримувати дружні відносини з усіма

іншими країнами світу, тому суть змагання між Китаєм і США буде полягати у тому, хто з них має більше вірних друзів. А для того щоб досягти цієї мети, Китай повинен забезпечити більш якісне моральне лідерство, ніж США [2].

Крім того, Китай повинен визнати свій статус нової великої держави і взяти на себе відповідні зобов'язання. Наприклад, якщо мова йде про захист слабших країн, ніж США, Китай повинен створити нові військово-політичні союзи у регіоні за зразком Шанхайської організації співпраці, регіонального форуму, що включає в себе Китай, Росію і ряд країн Центральної Азії. Важливим є й те, що у найближче десятиліття нові лідери Китаю будуть набиратися з представників покоління, яке пережило труднощі культурної революції. Вони налаштовані рішуче і, швидше за все, будуть ставити політичні принципи вище матеріальних благ. Нові лідери повинні відігравати більш значиму роль на світовій арені і пропонувати більший захист і економічну підтримку менш сильним країнам. Це означатиме конкуренцію зі США у політичному, економічному і технологічному плані. Вона може викликати дипломатичну напруженість, але небезпека військового зіткнення невелика тому, що майбутнє китайсько-американське суперництво відрізнятиметься від протистояння між СРСР і США в роки «холодної війни». Ні Китаю, ні Америці не потрібно вести війни чужими руками для захисту своїх стратегічних інтересів або отримання доступу до природних ресурсів і технологій [2].

Англієць Х. Макрей передрікає перетворення Китаю у повноправного конкурента Америці приблизно у 2020 р. («Якщо США не покращать свою систему освіти й не продемонструють більше самодисципліни») [4]. Стає можливим припустити виникнення біполярного світу з полюсами у вигляді США і Китаю. Як зазначає колишній держсекретар США і досі впливова у республіканській партії К. Райс, «Китай не є державою, схильною зберігати «status quo», навпроти, він хотів би змінити існуюче становище, змінити баланс сил в Азії на свою користь. Вже одне це робить його стратегічним суперником Америки» [5].

У Китаю велике майбутнє, але «наступний період економічного розвитку, зазначає англієць Х. Макрей, не буде прямолінійним. Китай показав свої здібності припускатись помилок, і велика ймовірність того, що він буде продовжувати їх робити» [4]. Китай має потребу в американському ринку, інвестиціях та технологіях. Внаслідок уразливості стосовно відношення дотримання громадянських прав, прийняття КНР в елітні світові організації значною мірою залежить від доброзичливості Америки. Навіть найбільш енергійні китайські прихильники самоствердження беруть під сумнів можливість зійти на економіко-політичний Олімп, діючи проти лідера. У Вашингтоні розраховують на те, що до влади у Пекіні може прийти більш прозахідна (скажемо, «шанхайська») група політиків, принципово заперечуючи шлях до конфронтації.

Проте скептики вважають, що у китайської комуністичної системи мало шансів вижити в умовах швидких змін. Для перетворення Китаю у світову величину потрібно не тільки зростання економічних макровеличин, але й формування відповідної ідеології, яка була б прийнятна не тільки для сусідів зростаючого гіганта, але й для світу у цілому.

КНР стоїть перед обличчям кризи у зв'язку зі швидким зростанням населення при зменшенні потенціалу сільського господарства. Розміри площі землі, що піддаються обробці, обмежені, корисні копалини не безмежні. Настав час розплачуватися за бездумну політику у галузі демографії, використання води, землі і мінеральних ресурсів. У найближчі 20 років населення КНР зросте не менш ніж на 300, а можливо, 400 млн. чол. – за це й же час більше 10% землі, що обробляється, буде втрачено повністю, а основний її масив піддасться ерозії. Не дивлячись на 15 років економічного підйому, 50 млн. китайців не мають гарантованої питної води, а 80 млн. харчуються нижче рівня виживання. Колосальні наслідки буде мати й міграція якнайменш 100 млн. китайців, які покинули свої села заради міста. Подібні прогнози китайської моделі початку XXI ст. укріплюють позиції прихильників м'якого підходу.

Відносно самих США у цьому контексті необхідно зазначити, що при абсолютному зростанні американської могутності її відносне значення у світі буде постійно зменшуватися. Очікується зниження частки США у світовому ВВП з 21% у 2000 р. до 18,6% у 2015 р. У найбільш віддаленій перспективі прогнозування стає менш точним, але, безсумнівно, продовження тенденції, що намітилася, зі всіма несприятливими наслідками, що витікають для ролі США у міжнародних справах. У цьому переконанні багато авторитетних експертів, у тому числі й американські, які підготували за завданням ЦРУ середньостроковий прогноз основних тенденцій у сучасному світі. Їх головний висновок: «...глобальний вплив США йде на спад» [6].

Найзаселеніша країна світу – КНР за загальним обсягом виробництва вже через півтора десятиліття стійко закріпиться на другому місці. Її частка у світовому ВВП збільшиться з 10,9% у 2000 р. до 14,2% у 2015 р. [7, с. 22]. Якщо ж Китай зможе і надалі підтримувати нинішні високі темпи росту, дуже вірогідно висунення його на передні позиції у найближчому майбутньому. Підсумки останніх двох десятиліть за всіма мірками не можна не визнати дуже вражаючими. За розрахунками китайських дослідників, середньорічні темпи росту економіки Китаю за цей період становлять 9,8%, що на 6,5% вище середньорічних темпів росту світової економіки, на 7,3% – розвинутих країн, на 4,8% – держав, що розвиваються, і на 1,9% – 3,5% – країн, що швидко зростають. Перш за все Сінгапура, Південної Кореї, Тайваню, Малайзії та Індонезії [8, с. 352].

Труднощі досягнення лідерства у міжнародній системі пов'язані ще й з тим, що Китаю вдасться легко й швидко наздогнати і випередити США та Євросоюз, які теж не будуть стояти на місці й навіть за менш високих темпах економічного росту зможуть до середини століття просунути далеко вперед. Але головна трудність полягає в тому, що замало вийти на вищий рівень зростання ВВП. Надзвичайно важливо, поряд із великим об'ємом матеріального виробництва, володіти ще й повним набором компонентів могутності у багатьох інших галузях – соціально-економічній, політичній,

воєнній, науково-технічній, інформаційній, фінансовій, торгівельній, комунікаційній, а також у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури тощо.

Без такого набору, який відповідає вимогам глобалізації, важко стати врівень із країнами, які нині є в Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). У наш час на долю країн ОЕСР припадає понад 70% світового ВВП, а на долю Китаю – 12% [8, с. 360]. Але реальний розрив набагато більший не в кількісних, а в якісних вимірах, і суттєво скоротити його у стислі історичні строки неможливо. Якщо доля Китаю у світовому ВВП до середини століття збільшиться навіть вдвічі, то й тоді залишиться нездоланною глибока невідповідність за рівнем загального розвитку між ним і частиною людства, що вирвалася далеко вперед.

Китаю з його величезним населенням, за офіційними підсумками перепису населення чисельність населення КНР на 1 листопада 2014 р. склала 1 млрд. 371 млн. жителів [9], прийдеться вирішувати проблеми, що пов'язані з найважчою демографічною ситуацією. Хоча й прогнозований приріст виробництва дозволить збільшити ВВП Китаю до 2015 р. у розрахунку на душу населення більш ніж у два рази. Зазначимо, що за рівнем життя Китай все ще залишиться у категорії бідних країн. У цьому виміру розрив між Китаєм й країнами Заходу стане ще більшим. Правда, за передріканнями китайських експертів, вже до 2030 р. народонаселення країни перестане збільшуватися, а з 2050 р. почне зменшуватися. Проте навіть якщо ці передрікання відбудуться, неможна очкувати різкого підвищення середньодушового споживання й значного підйому добробуту народу. Загалом, як вважає голова Шанхайського дослідницького форуму з проблем міжнародної стратегії Чень Пейяо, «через слабкість вихідних позицій та бази сукупна могутність китайської економіки низька, і за показниками КНР на одну душу населення сильно відстає від розвинутих країн. І у ХХІ ст. вона тривалий час буде залишатися державою, що

розвивається, і потребує подальших реформ і відкритості, а також у зіставленні зі світовою економікою» [10, с. 13].

Економічне і технологічне домінування США підкріплюється колосальним військовим потенціалом. Після розпаду біполярної системи вони не послабили своїх силових позицій і не скоротили витрат на оборону, а, навпаки, прискорили модернізацію свого військового арсеналу. Це обґрунтовується як потребою в новітніх оборонних замовленнях для концернів, підприємств, які спеціалізуються на виробництві зброї, так і необхідністю фінансування нових технічних розробок, економічний зиск від використання яких підтримує економіку гегемона.

США є єдиною державою, яка спроможна створити глобальну військову коаліцію, як це було у разі проведення воєнних операцій в Югославії та Іраку. Силкові можливості гегемона ґрунтуються на численних і кваліфікованих збройних силах, на широких та потужних союзах, розгалуженій розвідувальній мережі, ефективній індустрії виробництва озброєнь, політичній волі використовувати свої силові можливості, здатності швидко мобілізувати та переміщувати на величезні простори значні військові контингенти. Потужність глобального масштабу включає в себе стратегічну і тактичну ядерну зброю, ударні підводні човни поряд із супутниками у космосі та флотом із дванадцяти важких авіаносців.

Розповсюдження американських військових баз стало елементом розширення їх державних інтересів. Це підтверджується тим, що на початку XXI ст. Сполучені Штати володіють 395 великими військовими базами та значною кількістю малих баз у 35 іноземних державах. Виключним сприянням для розповсюдження впливу США є стратегічні позиції їх збройних сил у двох економічно могутніх регіональних країнах, здатних кинути Америці виклик – Японії та Німеччині. На території цих країн знаходяться американські війська, ці держави пов'язані з Вашингтоном партнерськими взаєминами стратегічного рівня і не можуть зараз та в найближчі роки вчинити гегемонові реальний опір.

Варто при нагоді навести міркування американських дослідників Р. Кагана та У. Крістала, які зазначають, що «міжнародні фінансові інститути були створені американцями і слугують американським інтересам. Міжнародна структура безпеки являє собою сукупність союзів, якими керує Америка» [11, с. 65]. Схожу позицію займають й інші представники американської політології – А. Басевич і В. Вулфарт, які також вважають США єдиною наддержавою.

Співвідношення співробітництва і ворожнечі між КНР і США може змінюватися. Однак, навіть при найсерйознішому загостренні китайсько-американські суперечки не переростуть у нову глобальну двополюсність. Це не відбудеться і у разі (хоча й маловірогідному, але повністю не виключному) зіткнення двох держав, якщо у китайській політиці візьмуть перевагу тоталітарні тенденції. За таких умов вірогідно поява більш або менш широкої антикитайської коаліції демократичних держав на чолі зі США. А з китайського боку неможливо утворити сумісний по силі та згуртованості воєнний союз.

Отже, автор дійшов до висновку, що все вищезазначене свідчить про безперечне лідерство США у сучасній системі міжнародних відносин. Однак статус лідера потребує величезної мобілізації ресурсів задля збереження високого статусу. Сучасний етап трансформації системи міжнародних відносин характеризується складністю, динамічністю та непередбачуваністю. Вищезазначене свідчить про те, що гегемоніві буде дедалі складніше контролювати сучасні багаторівневі світові процеси. Крім того, США стає все складніше розраховувати на підтримку союзників.

Разом з тим США мають усі можливості протягом декількох десятиліть володіти ключовими світовими позиціями у Північній Америці, у Західній півкулі, в усіх чотирьох океанах та космосі, у військовій могутності та військових дослідженнях, на основних світових ринках, у науці та практичних розробках, в інформаційній революції, у продуктивності праці, у залученні талановитих іммігрантів, у світовій університетській освіті, у

провідних засобах масової інформації, у популярній культурі, у залученні молодіжних симпатій та в міжнародній допомозі. Америці практично забезпечені десятиліття найбільшого впливу на світ та на перебіг світової еволюції [12, с. 143].

КНР зможе проводити більш самостійну політику, ніж США, тільки якщо обійде їх у сферах озброєнь і високих технологій. Однак саме тут американське лідерство залишиться безперечним ще надовго. Тим не менш, багато аналітиків прогнозують для Китаю світове лідерство протягом найближчого десятиліття чи десятиліть, оскільки він може незабаром обійти США за своїми економічними показниками. Але бути найбільшим ще не означає бути першим. Крім того, що Китай є другою економікою у світі, він все ще далекий від того, щоб зайняти лідируючі позиції або стати конкурентом в інших сферах (військово-стратегічні, нові технології, соціальна сфера тощо).

Очевидно, що абсолютні показники не дають уявлення про відносну значимість зросту китайської економіки. Через величезну чисельність населення Китай не можна віднести до числа передових країн з показниками доходу на душу населення. Важкою проблемою залишається регулювання надмірного демографічного зростання. Не завершена реформа нерентабельного держсектору, зростає дефіцит бюджету, інфраструктура не відповідає вимогам економічного розвитку, не знижується масово безробіття, збільшується розрив між прибережними зонами, які прискорено розвиваються, і відсталими глибинними провінціями. Високі темпи росту економіки загрожують її перегрівом. Китай все ще залишається країною, що розвивається, далеко відсталою від найбільш розвинутих держав.

Отже, можна достатньо визначено припустити, що найменш до середини XXI століття оптимальним вибором для Китаю буде не прагнення до насильницького запровадження своєї регіональної, не кажучи вже про глобальну, однополюсність, а активне входження до багатополюсності, що складається, у якості великого самостійного центра сили. На цьому шляху, як

вже зазначалося, не виключні часові відходи китайської політики на конфронтаційні позиції у випадку або ускладнення положення всередині країни, або загострення ситуації у регіоні (наприклад, у районі Тайваню або на Корейському півострові). Та все ж таки генеральним напрямом, ймовірноше за все, залишиться перетворення Китаю у велику державу-поліс, здатну відігравати важливу роль у Східній Азії, та й у всьому Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а потім, можливо, й в глобальних міжнародних справах.

Список використаних джерел

1. Анилионис Г.П. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации / Г.П.Анилионис, Н.А.Зотова. – М.: Международные отношения, 2005. – 676 с.
2. Huetung Yan. How China can defeat America? [Електронний ресурс] / Yan Huetung // The New York Times. – November 20, 2011. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2011/11/21/opinion/howchinacandefeatamerica.html?pagewanted=all>.
3. Севастьянов В. Как вести себя в турбулентном мире? России нужна многовекторная внешняя политика [Електронний ресурс] / Виктор Севастьянов // Независимая газета. – 27.06.2011. – Режим доступу: http://www.ng.ru/courier/2011-06-27/9_mnogovector.html.
4. McRae H. The World in 2020. Culture, Power and Prosperity / H.McRae Boston: Harvard Business School Press, 1994. – P. 276.
5. Rice C. Promoting the National Interest [Електронний ресурс] / C.Rice // Foreign Affairs. – 2000. – Jan/Feb. – P.56. – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/55630/condoleezza-rice/campaign-2000-promoting-the-national-interest>.

6. Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts [Электронный ресурс] // CIA. – 2000. December. – Режим доступа: http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000516933/DOC_0000516933.pdf.

7. Мир на рубеже тысячелетий: прогноз развития мировой экономики до 2015 г. / Редкол.: Мартынов В. А. (рук.), Дынкин А. А. и др. ; ИМЭМО РАН ; Изд. осущ. при фин. поддержке Внешторгбанка. – М. : ИД «Новый век», 2001. – 591 с.

8. Ли Цзинвэнь. Успехи экономики : Прогноз на XXI в. / Цзинвэнь Ли // Китай на пути модернизации и реформ, 1949-1999. – М.: Изд. фирма «Восточная литература», 1999. – 735 с.

9. Перепись населения КНР (2014) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F_%D0%9A%D0%9D%D0%A0_\(2010\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F_%D0%9A%D0%9D%D0%A0_(2010)).

10. Пэйяо Чэнь. Китай в рамках современной международной системы / Чэнь Пэйяо // Гоцзи вэньти луньтань. – 1999. – № 3. – С. 12-24.

11. Kagan R. The Present Danger / R.Kagan, W.Kristol // The National Interest. – 2000. – Spring. – P. 59-72.

12. Уткин А. И. Мировой порядок XXI века / А.И.Уткин. – М.: Изд-во Эксмо, 2002. – 512 с.